

OECD Insights

Human Capital: How what you know shapes your life

Summary in Norwegian

OECD Innsikt

Menneskelig kapital: hvordan kunnskapen former livet

Sammendrag på norsk

Arbeidslivet har gjennomgått enorme endringer i løpet av de siste tiårene. Produksjonsjobber utgjør en enda mindre andel av arbeidsstokken i de fleste industrialiserte land, mens lønningene innen produksjon generelt ikke har holdt tritt med andre sektorer. Det er i økende grad "kunnskapsarbeidere" – en kategori som dekker alt fra kundesenteransatte via arkitekter og lærere til finansmedarbeidere – som er nøkkelen til økonomisk suksess i de industrialiserte land.

Enkelpersonenes og landenes evne til å utnytte denne voksende kunnskapsøkonomien er i stor grad avhengig av deres menneskelige kapital – utdanning, ferdigheter og evner. Myndighetene er derfor i økende grad opptatt av å heve nivåene av menneskelig kapital. En av de mest effektive måtene dette kan gjøres på, er gjennom utdanning og opplæring, noe som i dag anses som stadig viktigere faktorer for økt økonomisk vekst.

Formell utdanning – som vanligvis foregår fra 4-5-årsalderen til sent i tenårene eller tidlig i 20-årene – er imidlertid bare en del av prosessen rundt det å skape menneskelig kapital. Det er på mange måter nyttigere å ikke tenke på utvikling av menneskelig kapital som i utdanning, men heller som *læring*, en prosess som varer livet ut.

Fra et økonomisk og sysselsettingsmessig perspektiv er dette menneskelige potensialet for livslang læring enda viktigere. Gamle jobber flyttes til steder der arbeidskraften er billigere, mens teknologier som endrer seg raskt, skaper jobber som knapt eksisterte for kort tid siden, samtidig med at det arbeiderne trenger å vite for å gjøre jobbene sine, endrer seg radikalt. Resultatet er at folk nå må fortsette å utvikle sine ferdigheter og evner gjennom hele sitt yrkesaktive liv.

I dette sammendraget ser vi på begrepet menneskelig kapital, dennes økende betydning for økonomisk vekst og måtene myndigheter og samfunn kan arbeide på for å utvikle den i tidlig barndom, i årene med formell utdanning og i voksen alder.

Hva er menneskelig kapital?

Begrepet menneskelig kapital kan spores minst så langt tilbake som til den skotske 1800-tallsøkonomen Adam Smith, men det var først sent på 1950- og 60-tallet at det utviklet seg til å bli et økonomisk begrep av betydning. På den tiden begynte økonomer som Theodore Schultz å bruke metaforen "kapital" – et gammelt begrep innen økonomi – for å forklare utdanningens og ekspertisens rolle i genereringen av fremgang og økonomisk vekst.

De påsto at folk investerer i utdanning og opplæring for å bygge opp en beholdning av ferdigheter og evner (en kapital) som kan gi langsiktig avkastning. Denne investeringen kan også bidra til økonomisk vekst i nasjonale økonomier.

Vanligvis blir menneskelig kapital bredt definert som en blanding av enkeltpersoners medfødte evner samt ferdighetene og kunnskapene de erverver seg gjennom utdanning og opplæring. (Av og til regner man også med helse.) Det kan her nevnes at forretningsverdenen, som ivrig har omfavnet begrepet menneskelig kapital, har en tendens til å gi det en smalere definisjon. Menneskelig kapital ses her hovedsakelig som arbeidsstokkens ferdigheter og talenter i direkte relevans til bedriftens eller bransjens suksess.

Gir det avkastning?

Menneskelig kapital er knyttet til en rekke fordeler, både økonomiske og andre. Faktisk kan noen av de største fordelene være av ikke-økonomisk karakter. Vi snakker da om bedre helse, lengre levetid og større sannsynlighet for deltakelse i samfunnslivet.

Økonomisk kan avkastningen fra menneskelig kapital forstås både som den enkeltes velstand og som tilstanden til den nasjonale økonomien. På personnivå har inntektene en tendens til å øke ganske raskt etter hvert som folks utdanningsnivå øker. I enkelte OECD-land, som Danmark og New Zealand, ligger inntektene til personer med utdanning på universitetsnivå omtrent 25 % høyere enn for personer som bare har fullført grunnskolen. I andre land er forskjellene enda mer merkbare, med opptil 120 %. Generelt vil økonomiene kunne oppleve en økning over tid på 3–6 % for hvert ekstra år i befolkningens utdanningslengde.

Hvorfor er den menneskelige kapitalen blitt viktigere?

De senere år har en rekke faktorer samlet satt fokus på den menneskelige kapitalens økonomiske rolle. En av de viktigste er veksten i den såkalte kunnskapsøkonomien, som handler mindre om produksjon av gjenstander og mer om produksjon og administrasjon av data og informasjon. Denne tendensen er klar i fremveksten av selskaper som Google og i den gradvise endringen i hva slags arbeid folk gjør: I 1995 var litt over 28 % av arbeidstakerne i OECD-landene sysselsatt i industrien og noe over 63 % i tjenesteytende næringer. 10 år senere lå tallet for industrien like under 25 %, mot over 69 % i tjenestesektoren.

Også globaliseringen har en innvirkning på hvordan folk jobber og hvilke jobber de gjør. I dag er selskapene avhengig av lange kjeder av produsenter og underleverandører som er spredt over hele verden, og som er avhengig av avansert kommunikasjon i koordineringen av driften. På samme måte fører tilgjengeligheten av billigere arbeidskraft i utviklingsland til at en del produksjonsjobber – og enkelte jobber innen for eksempel programmering – flyttes bort fra industrialiserte land.

En siste faktor er aldring. På grunn av demografiske endringer er gjennomsnittsalderen i mange industrialiserte land økende, med det resultat at vi i fremtiden vil ha flere pensjonister og færre yrkesaktive til å understøtte disse. Derfor er det i mange land et ønske om å få folk til å være yrkesaktive lenger. Og med et lengre yrkesaktivt liv oppstår sannsynligvis også et økt behov for oppdatering av arbeidstakernes ferdigheter og kunnskaper.

Hvorfor er de tidlige barneårene så viktige?

Spørsmålet om omsorg og utdanning for små barn har fått økende interesse. Dette har delvis praktiske årsaker – hvordan ta seg av barn i en tid da stadig flere kvinner går ut i arbeidslivet. Her varierer tallene, men noen land har sett svært store endringer de siste årene: I Spania var under en tredjedel av kvinnene i jobb i 1994. Ti år senere hadde dette steget til like under halvparten.

Disse økningene skyldes i en viss utstrekning kvinnenes eget ønske om å fortsette å jobbe etter at de er blitt mødre. Men i noen land – spesielt i den engelsktalende delen av verden – går man aktivt inn for å oppmuntre foreldre til å fortsette å jobbe. Dette skyldes delvis at sannsynligheten for å vokse opp i fattigdom er større i familier der ingen av eller bare én av foreldrene er yrkesaktiv. Den resulterende mangelen på ressurser kan begrense et barns utdanningsmessige og sosiale utvikling kraftig og skape problemer som kan vare langt inn i voksen alder.

Så med flere kvinner i arbeidslivet er behovet for annen type barnepass økende. I mange OECD-land blir dette besørget av den private sektoren, under begrenset oppsyn av myndighetene. Kvaliteten på denne type barnepass, og innvirkningen på utviklingen i tidlig barndom, kan gi grunn til bekymring, spesielt når den settes opp mot de høyt utviklede systemene for småbarnsomsorg og -opplæring som finnes i eksempelvis de nordiske landene.

Nordisk barneomsorg har generelt en helhetlig tilnærming til barn, der omsorg er tett integrert med læring, og der man jobber for å sikre en smidig overgang til skolesystemet. Til sammenligning er det en del eldre omsorgssystemer som har en tendens til å fokusere enten bare på omsorg eller, i noen tilfeller, bare på læring. I det siste tilfellet vil barnehagene mene at deres rolle er å forberede barna for skolegang, i stedet for – som i den nordiske tilnæringsmåten – for livet. Slike systemer er kanskje heller ikke særlig godt tilpasset den lekende måten små barn lærer på.

Barnepass og opplæring av høy kvalitet er en fordel for alle barn, men kan være spesielt viktig for barn fra ressursfattige miljøer og innvandremiljøer. De potensielle

fordelene er faktisk så store at mange økonomer mener at myndighetene ikke investerer nok på dette området.

Hvordan svarer utdanningssektoren på behovene?

Årene med formell utdanning er avgjørende for dannelsen av menneskelig kapital, og for å sikre at de unge utvikler de ferdighetene og kunnskapene de trenger for å kunne tjene til livets opphold senere. I mange OECD-land er det dessverre rundt én av fem unge som ikke fullfører videregående skole, noe som begrenser jobbutsikter og inntektsevne betraktelig. Med den synkende tilgjengeligheten av rimelig sikre og godt betalte produksjonsjobber i de fleste industrialiserte land, vil situasjonen for slike ungdommer sannsynligvis bli enda vanskeligere. Ungdom som slutter skolen tidlig, blir ofte omtalt som "mislykket" i utdanningssystemet, men det kan være riktigere å si at det er utdanningssystemet som er mislykket.

Hva kan gjøres for å gjøre utdanningssystemet mer effektivt? Oppmerksomheten har i økende grad dreid mot kvaliteten på lærerkreftene som en faktor i utdanningen, spesielt med tanke på de internasjonalt sterke prestasjonene til studenter/elever i land som Finland, som utdanner lærere på et høyt nivå og gir dem omfattende frihet i klasserommet. Frihet og selvbestemmelse er viktig også i skolen. En del resultater fra OECDs PISA-testing viser at skoler med større frihet til å fordele ressurser og gjøre læreravtaler også oppnår bedre resultater.

På tvers av utdanningssystemer kan det i mange land også gjøres mer for å gi ungdom større muligheter til å velge yrkesfag, og ikke bare akademiske fag, både på grunnskole- og universitetsnivå. Yrkesfaglig utdanning – som gir studentene bransjespesifikke ferdigheter – har hatt en tendens til å få tildelt færre ressurser i mange industrialiserte land i jaget etter å heve akademiske standarder og fremme avansert forskning på universitetene.

Universitetsutdanning av høy kvalitet kan selvsagt gi nasjonale økonomier store fordeler ved å få fart på utviklingen og bruken av innovativ teknologi, og kan sannsynligvis gi et betydelig bidrag til den nasjonale beholdningen av menneskelig kapital. Andreas Schleicher i OECD mener at dette er et område der mange europeiske land faktisk sakker akterut. Store økonomier som Frankrike og Tyskland blir forbigått av andre land, som de nordiske landene og Korea, når det gjelder unge med universitetsutdanning – et tegn på at de "ikke lenger er blant verdens fremste når det gjelder utvikling av kunnskaper og ferdigheter".

Sannsynligvis vil de europeiske myndighetene svare med å undersøke hvordan utdanningsressursene best kan fordeles – en konstant kilde til debatt over hele verden. I gjennomsnitt bruker myndighetene i OECD-land rundt 5 % av BNP på utdanning, der dobbelt så mye går til studenter på universitetsnivå som på grunnskolenivå. Men fordi universitetsstudenter sannsynligvis vil tjene betraktelig mer enn andre så snart de er ferdig, har mange land gjennomført en viss egenbetaling i forbindelse med utdanningen.

Slike tiltak kan virke fornuftig med tanke på sosial likhet: Unge med fattig bakgrunn er tungt underrepresentert i utdanning på universitetsnivå. Det vil være urettferdig å

forlange at mindre velstående foreldre skal betale skatt for å finansiere universiteter som deres barn aldri vil sette sin fot innenfor. Men på den andre siden kan avgifter til utdanning på universitetsnivå skape enda flere og større barrierer for studenter med ressursfattig bakgrunn, med mindre det gjennomføres tilstrekkelige økonomiske tiltak i form av for eksempel subsidier, støtteordninger eller sjenerøse studielån.

Hvilken rolle har jobbrelatert opplæring?

Aldringen av befolkningen i de fleste industrialiserte land legger press på folk om å pensjonere seg senere. Som et resultat av dette er det et voksende behov for at de oppdaterer sine ferdigheter og kunnskaper for å holde tritt med de raske endringene på arbeidsplassen. Men dette er ikke noe som bare berører dem som befinner seg på slutten av sitt yrkesaktive liv. Folk i alle aldre må fortsette å øke sitt kunnskapsnivå, noe som til gjengjeld vil øke deres inntektsevne og gjøre det enklere for dem å finne nytt arbeid hvis det skulle bli nødvendig.

Men voksenopplæring er dessverre ikke jevnt fordelt i arbeidsstokken. Ansatte som er yngre og har høyere utdanning fra før, har større sjanse til å få tilbud om opplæring fra sine arbeidsgivere. Dette betyr at de som trenger opplæringen mest – eldre medarbeidere og dem med begrenset utdanning – vil ha minst sjanse til å få den. Det er også forskjeller mellom kjønnene – i de fleste OECD-land gjennomgår menn mer opplæring enn kvinner – og mellom land: I Danmark får arbeidstakerne nesten 1000 timer uformell jobbrelatert opplæring i løpet av sitt yrkesaktive liv; i Italia får de under 100 timer.

Myndighetene i mange land har trådt til for å forsøke å hjelpe de arbeidstakerne som ikke får opplæring. Noen land pålegger arbeidsgiveren et opplæringsansvar, noe som kan gi mange forskjellige resultater, bl.a. i form av oppretting av sentrale opplæringsfond. Det vises også interesse for samfinansieringstanken, der myndigheter, ansatte og arbeidsgivere alle bidrar til finansieringen av opplæringen, noe som sikrer at alle har interesse av at opplæringsprogrammene blir vellykket. Canada er for eksempel i ferd med å teste ut et spesielt system med sparekontoer for å finansiere voksenopplæring, der lavtlønte arbeidstakere gis et tilskudd på opptil 3 dollar for hver dollar de sparer selv.

Men selv med den riktige finansieringsmiksen vil motivasjon fremdeles være hovedproblemet for voksne med opplæringsbehov. I mange tilfeller vil presset ved å jobbe og forsørge en familie være for stort til at voksne føler at de har tid til videre studier. Denne barrieren kan fjernes – i hvert fall delvis – ved å gi voksne mulighet til å erverve kvalifikasjoner over lengre perioder og i et tempo som passer dem. I Korea har kredittbanksystemet vært i drift siden 1998, og det satte i løpet av de første fem årene 25 000 personer i stand til å bygge opp kreditten som var nødvendig for å få en formell utdanning.

Hvilke utfordringer venter?

Masseutdanningen har vokst dramatisk i det 20. århundret, og stadig mer opplæring gis til stadig flere personer. I industrilandene er obligatorisk utdanning i ferd med å nå sine naturlige grense når det gjelder hvor lang tid unge er innstilt på å bruke på skolen. I fremtiden vil økningen i tilgangen på menneskelig kapital derfor dreie seg mer om

kvalitet enn om kvantitet. For samfunnet vil dette bety å hjelpe så mange som mulig med å utvikle sine evner og ferdigheter kontinuerlig gjennom hele livet.

© OECD 2007

Denne oppsummeringen er ingen offisiell OECD-oversettelse.

Denne oppsummeringen kan reproduseres hvis OECDs copyright og originalens tittel angis.

Flerspråklige oppsummeringer er oversatte utdrag av OECD-publikasjoner opprinnelig utgitt på engelsk og fransk.

Disse er gratis tilgjengelige på OECDs Online Bookshop www.oecd.org/bookshop/

For ytterligere informasjon, ta kontakt med OECD Rights and Translation unit, Public Affairs and Communications Directorate.

rights@oecd.org

Faks: +33 (0)1 45 24 94 53

OECD Rights and Translation unit (PAC)
2 rue André-Pascal
75116 Paris
Frankrike

Besøk vårt nettsted www.oecd.org/rights/

